

Cotlliure, on el 1236 es promulgaren les franqueses d'Eivissa. (Foto: Josep Cardona Riera.)

Dels consells oberts al consell de prohoms

per Joan Piña Torres

Sovint donam per fet que coneixem tot allò publicat, que, en historiografia, només cal recórrer als estudis més recents per veure un reflex de tot el descobert fins aleshores. És llavors quan es produeixen petites sorpreses com la del text que ara m'ocupa, publicat al *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana* de la primera època, el 1901,¹ pel seu director, l'erudit mallorquí Estanislau Aguiló.

El document reflecteix el funcionament del règim *premunicipal* a Eivissa el 1285, mig segle després de la conquesta, i és germà d'un que ja va publicar Joan Binimelis el segle XVI a la seva *Història General del Regne de Mallorca*, i

que va reproduir Isidor Macabich. En tant que tracten el mateix assumpte, els protagonistes són gairebé els mateixos, i les dates similars. Tots dos són, a més, reflex de com va viure Eivissa les marors que hi havia en aquest decenni a la Mediterrània, inestable políticament. Es tracta de la reintegració del Regne de Mallorca a la Corona d'Aragó feta per Alfons el Liberal el 1285.

La localització del document no deixa de ser sorprenent tampoc, i el tenim ara transcrit gràcies a la transcripció i publicació d'Aguiló. Es troba a l'Arxiu Nacional de París, i pertany a la sèrie sobre el Regne de Mallorca que, des de l'an-

tiga ciutat d'aquest regne que era Perpinyà, es va centralitzar a la capital de l'estat francès.²

La dispersió de la documentació de l'antic regne queda de manifest només amb dir que el regne privatiu comptava amb dues capitals, una cerimonial, Ciutat de Mallorca, i l'altra administrativa, Perpinyà.³ No cal dir que les dificultats es multipliquen a l'hora d'estudiar els territoris "perifèrics" del regne, és a dir, que no fossin ni l'illa de Mallorca ni el comtat del Rosselló.

La carta de franquícies i els *probi homines*

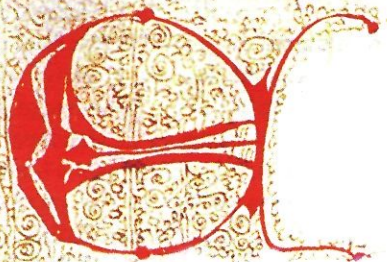
L'illa d'Eivissa va gestar les seves institucions des del mateix

1. *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, IX (any XVII); Palma, agost de 1901; p. 119.

2. La referència al document, almenys en la catalogació de 1901, és ANP, JJ.270. Ara l'abreviatura de l'arxiu és CHAN (*Centre Historique des Archives Nationales*).

3. ABULAFIA, D. 1996 *Un emporio mediterráneo. El Reino catalán de Mallorca*.

Brellat de les franquies, libertats e costumas de Eivissa tretas delati en Po
mans de una carta sagellada ab lo sagell del noble Senyor en Jacme p la gracia
de deu Rey de Arallorchas

moment de la conquesta, el 1235. Però és el 1299 quan es considera que es

dóna una veritable carta fundacional del municipi que abraçava Eivissa i Formentera, tot i que el municipi ja funcionava anteriorment, fet que ningú no nega. És entre aquests anys, 1235 i 1299, que hem de trobar l'evolució que condicionarà no només l'existència de la Universitat, sinó també la seva organització.

Sense cap tipus de dubte, la base jurídica sobre la qual s'havia de desenvolupar la Universitat és la Carta de Franqueses del mateix 1235. En ella no es parla de cap institució municipal, de jurats ni de consellers. Però hi surten ja esmentats en diverses ocasions els *prohòmens* (sempre del *castell* o de la *vila*), que rebien l'atribució d'assessorar el batlle en matèries judicials,⁴ per emetre sentències i per pacificar, potestat que no té res de particular respecte d'altres poblacions de la mateixa època.

Aquestes franquies es promulgaren el 8 de gener de 1236, a Cotlliure. Alhora que s'afavoria la repoblació, calia afermar bé les estructures estatals abans que no fos massa tard: amb el governador a sobre com a representant del rei, i a sota els representants dels cosenyors. I després els prohoms, creant així un llaç de col·laboració política entre senyors i súbdits, a

través dels representants de la població.

Representatiu de quina població? La que encara era nova, que encara arribava i s'assentava a l'illa que ben poc abans era terra musulmana i enemiga. Es va voler repetir el model social que ja existia a Catalunya, per això la carta de franquies crea gairebé *a priori* la figura dels prohoms, una institució no oficial, i per tant al principi molt laxa, que busca afavorir una representació del millor de la societat (*probi homini*, literalment, homes probes, bons). Llavors, establerta la població, assignades les terres, les cases, consolidat un mercat, quan cadascun hagués trobat el seu nínxol social i el seu ofici, ja es veuria qui era millor, és a dir, qui medrava en la societat i mostrava més bon judici davant els seus conciutadans. O qui aconseguia crear una xarxa de solidaritats més àmplia, que no és gaire diferent a dir que qui tenia una fortuna major podia crear una clientela. El poder econòmic és origen del polític, sempre han anat de la mà. Sigui com sigui, el que és clar és que la nova societat eivissenca va respondre al marc jurídic heretat de les terres catalanes, i els prohoms varen consolidar-se.

És un tret característic de les societats de l'edat mitjana, i més les prefeudals (i potser a un nivell antropològic, de l'espècie humana en general) que les poblacions, davant necessitats no cobertes s'organitzen en assemblees, al principi rudimentàries, però on la comunitat acaba reflectint la seva estratificació i delegant en certs membres un major poder representatiu.

Però en un moment tan avançat com el segle XIII, des del punt de vista de la feudalització, els regnes, i més els fronterers com els de la Corona d'Aragó, sabien que si volien augmentar domini de territoris no havia de ser a costa de perdre influència política. Per això es busca, primer, crear les estructures de poder per, després, fer-les efectives. I el reconeixement del poder polític dels prohoms, abans gairebé que fos possible la seva existència a Eivissa, mostra una prevenció, un pacte fictici entre la inexistent oligarquia eivissenca i el representant del poder regi.

Per a Josep Maria Font i Rius, el principal estudiós del municipi català, la consolidació dels prohoms és indestruïble de la del municipi. Són, de fet, el municipi larvat en forma d'una oligarquia econòmica que posseeix certs drets, limitats, com a representants de la *Universitas*, del conjunt de la població. Ja hem vist aquests drets: assessorar el batlle per emetre sentències en els judicis, garantir el compliment de les franquies estant presents en els registres domiciliaris en casos de presumptes crims... Els prohoms són una garantia testifical, un fre per evitar els abusos dels representants dels poders de fora de l'illa, una feina que, evidentment, han de fer persones bones, de confiança de la població i dels oficials del rei. De fet, aquest paper de l'element popular en la justícia sembla ser antiquíssim. Segons el mateix Font i Rius, ja es troba present a les Capitulars carolíngies als homes lliures de la Marca Hispànica,⁵ afegit posteriorment, a través de l'ús del costum, al dret consuetudinari i reflectit a les cartes de població de Lleida i de Tortosa.

4. MACABICH, I. 1966 *Historia de Ibiza*, vol. I, p.243-250.

5. FONT I RIUS, J. M. 1945 *Orígenes del régimen municipal de Cataluña*, p. 435.

El llarg camí cap al municipi

Per fi s'ha poblat l'illa i, encara sota el regnat de Jaume I, comença a funcionar el motor d'una societat nova, a trets semblants a la catalana, a trets innovadora. En algun moment cal determinar qui són els primers prohoms, qui té prou sentit comú a la petita vila i ganas d'actuar com a persona bona. No s'especifica a les franquícies com s'establirà aquest honor de rebre el reconeixement i la confiança dels veïns, però és aquí quan entra el factor del dret consuetudinari.

És el costum el qui, generació rere generació, havia articulat la representació popular d'una forma *vaga e imprecisa* segons Font i Rius,⁶ *de naturaleza indefinible en un principio*. Indefinible en temps anteriors, perquè al segle XIII es necessita un privilegi reial perquè el governador escolti la veu "de la terra", i reunir-se a una plaça o a l'església en forma d'assemblees populars o consells oberts representatius de la *Universitas* o *Universitat* dels habitants,⁷ tot i que pot ser convocat i moderat pel batlle o el castellà com a mesura de control.

Tampoc és aquest un element únic del segle XIII d'Eivissa, com ho mostra un cop més el seu arrelament en la forma de ser d'aquells segles. També al *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*⁸ tenim un document de Mallorca, del 1237 (vuit anys més tard, per tant, de la conquesta i només dotze abans de la fixació del règim municipal del 1249), en què Pere de Portugal, senyor del Regne de Mallorca, aprova l'elecció, feta per part de tots els prohoms de l'illa, de deu representants per tal d'organitzar la col·lecta per a la defensa de l'illa.

L'infant Pere especifica en aquest cas que l'elecció es fa *ex mera libe-*

ralitate nostra, és a dir, com a gràcia que només pot donar l'infant, però l'elecció ha de ser ratificada. En aquest cas, l'assemblea escull una comissió amb una funció concreta, cas que encaixa amb les característiques del municipi arcaic, dels segles XII i XIII, que descriu Font i Rius, tot i que també aquestes delegacions poden recaure en una persona sola.⁹

A Eivissa, no en tenim cap dubte, l'elecció es devia fer igual que a Mallorca, amb l'aprovació d'una autoritat superior. Segons el document que ara tindrem ocasió de comentar, degut a la menor població d'Eivissa respecte de Mallorca, es podria agrupar una reunió major. Ara bé, als primers anys es feia consell obert o consell general de prohoms? Intuïm una ràpida evolució cap a la segona forma degut a la impossibilitat els primers anys d'identificar els prohoms, però no podem anar més enllà ara per ara. A Mallorca era impossible per grandària i població fer una assemblea oberta, de manera que es tallava l'accés de forma ben ràpida, sense cinisme: si no es podien reunir tots els hòmens, es reunirien només els millors.

Les convocatòries es feien fent brular corns o sonant trompetes al carrer, anunciant el lloc i l'hora del consell. El funcionament d'aquestes reunions no tenia unes regles escrites, i es regia més per aclamació i per participació lliure que per cap sistema mínimament regulat per garantir certes normes *democràtiques*. En poques paraules, com més gent eridava, més d'acord estava el conjunt de la població, i com més bon orador s'era, de més reconeixement social es gaudia.

Els consells a Eivissa

Quines evidències tenim d'aquests consells a Eivissa abans de

1299? De la documentació coneguda fins ara, publicada per Macabich, tenim més mostres, ja conegudes, de les assemblees de prohoms:

—A la primera donació de la sal als habitants d'Eivissa, al 1261,¹⁰ Jaume I especifica que el preu del modí de sal no podrà pujar dels dos millaresos si no és d'acord amb Guillem de Montgrí assessorat pel consell de prohoms i la Universitat d'Eivissa. A més, cada any s'havien d'elegir tres prohoms per part del batlle reial, el batlle de Guillem de Montgrí, per tal de dividir el producte final, la sal, i repartir-ne els beneficis segons l'establert. El consell de prohoms apareix com una part que hi té molt a dir davant dels senyors, tot i que no té el poder de la decisió final.

De cada modí un besant i mig va a parar a la *propietat* dels habitants de l'illa, i un millarès de gràcia del rei destinat a la *comunitat de la terra* per tal de defensar l'illa. Els termes *propietatem vestram* (es refereix als habitants de l'illa) i *communitas terre* són jurídicament clars, però l'important és que, de nou, el consell de prohoms hi tendria molt a dir, ja que estam parlant de les rendes de la major riquesa de l'illa. Ja hi tenim un precedent dels oficis que regirien els estanys de la sal des del segle XIV fins al XVIII (escrivà de la sal, notari de la sal, l'albetriador...). Aquest seria el punt de partida de l'assumpció de responsabilitats de govern més enllà de les judicials per als prohoms, en no ser que anteriorment tinguessin la de recaptar un donatiu per a la defensa, com a Mallorca.

—El 1264 el mateix Guillem de Montgrí ha d'intervenir en els plets que se li anaven acumulant sobre el pagament de censos de la terra. Decideix *de consell e assentiment dels prohòmens de Eviça*, que els

6. FONT I RIUS, J. M. *op. cit.* p. 415.

7. Aquest terme ampli, Universitat, s'acabaria confonent amb el conjunt institucional de consell general, secret i juraria, representatiu de la Universitat, d'una manera semblant a com es pot confondre avui en dia el municipi amb l'ajuntament.

8. *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, VI (any X); Palma, gener de 1895.

9. FONT I RIUS, J. M. *op. cit.* p. 415.

10. MACABICH, I. *op. cit.* p. 273.

censos dels qui treballen les terres prescriguin si fa més de deu anys que es troben ocupades.¹¹

—En la més àmplia i definitiva donació de les salines, el 1267, l'infant Jaume (futur Jaume II de Mallorca) concedeix els drets i obligacions referents al estanys a *vobis universis habitatoribus de Eivissa*. Després de sis anys de rotatge en l'administració de la sal, el consell de prohoms, en representació de la *totalitat dels habitants d'Eivissa*, va rebre l'administració de tota la sal i segurament havia estat aquest qui havia pagat 4.500 sous perquè fos concedida aquesta nova donació.¹²

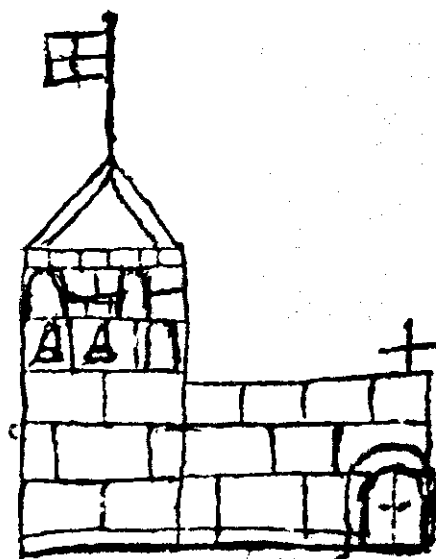
—A l'Arxiu de la Catedral d'Eivissa consta un document de 1289, de nou transcrit per Macabich,¹³ en què en Pere de Sarrià, castellà d'Eivissa feu aplegar consell en l'Església del dit Castel. En aquest es desenvolupa el plet i un seguit d'acusacions en què entren en joc els nous oficis de les salines i les diferents jurisdiccions. En aquest document fins i tot ens especifica el lloc on se celebraven aquells consells: en la mateixa església, l'espai públic per definició en aquells segles; i qui la convoca: el castellà.

—I, a més, els dos documents, en el marc de la reintegració del Regne de Mallorca, que analitzarem a continuació, de 1285 i 1286. Són els únics que ens donen una relació de persones.

La reintegració del Regne de Mallorca a la Corona d'Aragó

La dècada dels vuitanta del segle XIII fou turbulenta per a l'Europa occidental. No feia tres anys que la Corona d'Aragó s'havia annexionat l'illa de Sicília, d'acord amb la noblesa autòctona, arrabassant-se la a Carles d'Anjou; i la Mediterrània esclatà. La Lliga Gibel·lina i el Papa, de qui Carles d'Anjou n'era l'herald a la Península Itàlica, va excomunicar Pere d'Aragó i va llen-

çar el Regne de França a una guerra contra la Corona d'Aragó. En aquest context, el rei Jaume II de Mallorca va voler fer una jugada política i va oferir el seu recolzament al rei de França, per tal d'eliminar el vassallatge que devia a Pere d'Aragó, el seu germà.

*Aiz J. J. J. J.
1897*

Dibuix esquemàtic de l'església de Santa Maria fet el 1597 en els *Llibres d'entreviniments* (AHPE). A l'interior del temple se celebraven lloc els consells generals de la Universitat.

La resposta del rei Pere d'Aragó va ser impulsar la conquesta del regne de Mallorca, que va portar a terme el seu fill, Alfons, que passaria a ser rei durant aquesta campanya, ja que son pare moriria. Ja durant el setge de Ciutat de Mallorca, el rei Alfons havia enviat missatgers a la resta de viles i a l'illa d'Eivissa, per demanar la rendició, capítol que ens relata Ramon Muntaner:

...mentre ell tenia lo setge a la ciutat de Mallorca, havia tramès a Eivissa que sabés llur voluntat si es retrien a ell; e los prohòmens d'Eivissa prometeren-li que ço que

*faria la ciutat de Mallorca ferien ells.*¹⁴

Els eivissencs, lligant el seu destí amb el de la capital, s'asseguraren de posar-se del costat del vencedor, fos qui fos. Però l'interregne encara es va allargar unes setmanes a Eivissa, possiblement perquè l'illa va voler negociar la rendició.

Cronologia de la reintegració a la Corona d'Aragó

19 de novembre de 1285: Alfons III pren Ciutat de Mallorca. Abans exhorta els eivissencs a pronunciar-se. (*Crònica de Ramon Muntaner*.)

18 de desembre de 1285: Primer consell de la Universitat. Es trameten sis síndics a Ciutat de Mallorca per jurar fidelitat al nou rei. (Document d'Estanislaú Aguiló.)

1 de gener de 1286: Segon consell de la Universitat. Es jura fidelitat al nou rei, potser aprofitant la visita del monarca. (Document de Binimelis.)

El document que ara ens ocupa és anterior temporalment al que ja es coneixia, publicat per Binimelis. Si aquell és el de l'homenatge definitiu de l'1 de gener de 1286, aquest és del 18 de desembre de 1285, és a dir, prop d'un mes després de la conquesta de l'illa major. Pressionats per l'amenaça de tropes aragoneses i a instàncies del rei Alfons des de Ciutat de Mallorca, en aquesta data, es reuneixen un total de cent quaranta persones, que trien sis síndics, *hominibus universitatis castri ville et insule Evice*, que són els següents:

Guillem Gall, cavaller (*militem*)
Joan de Serra
Guillem Amat
Arnau Pellicer
Pere Guasch
Bernat de Fortega

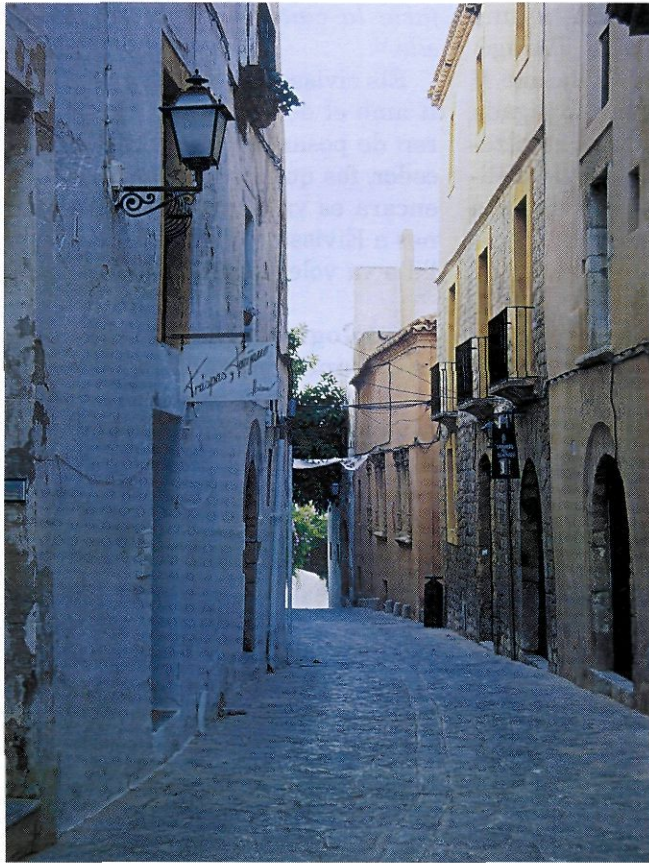
És difícil establir si aquest era un consell obert, en el qual tindrien participació tots els caps de

11. AHME, *Llibre de la Cadena*, i MACABICH, I. op. cit. p. 278.

12. MACABICH, I. op. cit. p. 274.

13. MACABICH, I. op. cit. p. 279.

14. MUNTANER, R. *Crònica*, p. 807.

A la vila superior, al llarg del carrer Major i els adjacents habitaven la major part dels prohoms del castell i la vila d'Eivissa. (Foto: Joan Piña.)

família, lliures i cristians, o en canvi un consell més restringit de prohoms. Aquest document és el número trenta-dos d'un seguit que comença pel de Ciutat de Mallorca,¹⁵ en el qual es reuneixen específicament vint-i-quatre prohoms. A Eivissa es reuneixen cent quaranta *homines universitatis castri ville et insule de Euiça*, és a dir el conjunt de la universitat, els hòmens del castell, vila i illa d'Eivissa, sense especificar més. Si tots aquests posseïen la dignitat de prohoms, és difícil de saber-ho si no coneixem el volum total de la població d'Eivissa en aquells anys. Si hem de fiar-nos de la literalitat del text, no tots

eren prohoms, i a més potser en resultaria una quantitat molt elevada.¹⁶ Però després veurem com, comparant amb el text del següent consell, la naturalesa d'aquestes persones es veu més clara. El fet és que la comissió anà a veure Alfons, per ratificar-li la submissió d'Eivissa en nom de la Universitat.

Per això aquesta reunió de desembre no va ser la definitiva. Potser es va pactar que, aprofitant la visita que Alfons III faria a Eivissa, se celebràs el segon consell de què tenim notícia, l'u de gener de 1286,¹⁷ tot i que no podem descartar que la visita s'hagués fet més tard. En aquest segon consell, de 115 perso-

nes, es va fer l'homenatge definitiu ja d'Alfons com a rei.

Segons Bartolomé Escandell, citant Binimelis i Macabich,¹⁸ aquestes 115 persones serien prohoms, tot i que Macabich especifica que són *los habitantes de su jurisdicción y los principales prohombres de la isla*.¹⁹ I Estanislau Aguiló resalta que el text de Binimelis és inexacte per *l'equivocació d'haver pres per nòmina dels síndichs elegits la dels vesins y principals persones que entraren en el consell per elegir-los*.²⁰ És a dir, que ni tots eren síndichs, ni tots tenien perquè ser prohoms.

Ens trobam aquí amb la mateixa problemàtica de la reunió de desembre: era un consell obert als veïns o restringit als prohoms? És comparant el llistat de noms que veiem que no només són gairebé idèntics a la primera reunió, sinó que es troben en el mateix ordre, diferint tan sols en vint-i-cinc noms. Això evidencia que la llista estava escrita d'abans i es passava llista, literalment. A aquestes reunions només hi assistia qui hi estava autoritzat, ja que, d'altra manera, hi hauria hagut molta més variabilitat en els noms. Aquesta limitació, a la força, havia de ser feta amb un criteri i aquest no podia ser altre que el que ja hem comentat, el de la probitat. S'estava acotant la participació al consell, signe que la Universitat de 1299 ja era propera, i que ja no tothom tenia veu als consells.

La tendència a limitar la participació acabarà donant lloc a consells restringits, que, resseguint Font i Rius,²¹ arribarien a ser molt més reduïts, simples comissions de tres o quatre prohoms, precursoras

15. De fet, comença amb Ciutat de Mallorca i segueix amb Inca, Lluçmajor... Eivissa, en el lloc trenta-dos, es troba entre Escorca i Pollença, que és la darrera de la llista. Menorca encara no s'havia conquerit i continuaria sent musulmana per dos anys més.

16. Joan Binimelis també havia publicat aquestes llistes, però Estanislau Aguiló explicita que no cita l'acta d'Eivissa, *que podria ser per culpa dels seus copistes*, i és curiosa sobre totes per la llarga llista que du més de cent trenta persones que concorregueren a l'elecció. (BSAL, vol. IX, gener de 1901, p. 2.)

17. A aquesta versió contribuiria el fet que, en la seva primera visita, el rei Alfons III arribà a Eivissa amb quatre galeres i hi nomenà el seu primer batlle.

18. *Historia de Ibiza*, vol. I, p. 265.

19. ESCANDELL BONET, B. *Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón*, vol. 1, p. 243.

20. BSAL, vol. IX, gener de 1901; p. 2.

21. FONT I RIUS, J. M. *op. cit.* p. 450.

Document del 18 de desembre de 1285, de l'Arxiu Nacional de París²²

París, Arxiu Nacional, JJ 270, fols 13v a 40v.

"Actes de la elecció de síndichs de la ciutat y de les parroquies foranes per fer sacrament y homenatge a n'Alfons III d'Aragó com a rey de Mallorca, 1285.²³

(...)

XXXII: Sindicatus insule Evice

In nomine sancte et individue Trinitatis et ad honorem et laudem. Dei omnipotentis et salvatoris nostro domini Jhu. Xpi. Noverint universi quod nos Ferrarius de Monte palacio, Berengarius de Peralta et Petrus de Ponades, Raimundus Bruni, Berengarius de Cumba, Bernardus de Fez, Guillelmus Mari, Petrus Roure, Guillelmus Monistrol, Bernardus Andreas, Berengarius de Roure, Berengarius de Clapes, Guillelmus de Buç Castelli, Jacobus Coch, Guillelmus Andree, Guillelmus Ros, Raimundus Amati, Guillelmus Gelos, Johannes Rubei, Arnaldus Rubei, Jacobus Sobirats, Guillelmus Bernardi, Berengarius de Colle Torto, Petrus Çabater, Petrus Cambrils, Berengarius de Cambrils, Berengarius Riba, Pontius Seguer, Berengarius de Alagnano, Jacobus Johannis, Johannes de Arabino, Raimundus de Casals, Raimundus Alberti, Petrus Oler, Raimundus de Valle, Johannes Castello, Berengarius Bruguera, Guillelmus Ferrarii, Johannes de Podio moradell, Martinus de Portmany, Arnaldus Serra, Berengarius de Curtibus, Johannes Bernardi, Guillelmus de Bagneolis, Guillelmus Scaleta, Dominicus Rubei, Bernardus Albert, Bonus Amicus²⁴ de Fabrica, Guillelmus Valls, Simon de Ser, Guillelmus Rubei, Petrus Mercaderii, Petrus de Ulmo, Guillelmus Serra, Bernardus de Conilariis, Petrus de Ilite, Petrus Ferrarii, Petrus de Farga, Berengarius Jacobi, Guillelmus Gelos, Petrus de Caules, Michael de Caselis, Nicolaus de Montesono, Guillelmus Savia, Petrus de Arbucies, Guillelmus Maçot, Raimundus Magistri, Guillelmus de Loreto, Petrus Quadrant, Berengarius Maestre, Guillelmus Tarrachona, Bernardus Ferrarii, Berengarius Vitalis, Petrus Amenler (?),²⁵ Bernardus de Perpignano, Rimundus Daviu, Petrus geraldí, Guillelmus de Casalis, Ferrarius de Massanet, Guillelmus de Ledo, Simon de Planellis, Guillelmus de Volpelach, Bernardus Valirana, Guilelrmus Cocorela, Guillelmus Delmer, Guillelmus de Geronda, Raimundus

Ferrarii, Arnaldus Costa, Arnaldus Sanç, Bernardus de Bello loco, Petrus de Vegerio, Bernardus Magistri, Guillelmus Boleti, Ferrarius de Santo Celedonio, Jacobus Borserii, Arnaldus Guillelmi Guasch, Petrus Fez, Martinus de Boscho, Raimundus Carbonell, Arnaldus Vilani, Geronimus Michaelis, Bonanatus Salzeti, Guillelmus Castello, Guillelmus Laurencii, Petrus Palacii, Arnaldus Castello, Arnaldus Riera, Petrus Omar, Ser (sic), Johannis, Arlandus Ros de Fromentera, Guillelmus de Mansilia, Raimundus de Vergerio, Dalmacius de Matha, Raimundus de Manso Vitalis, Guillelmus Meyani, Guillelmus de Planells, Andreas de Boscho, Arnaldus Pelicer de Benizait, Petrus Gilabert, Berengarius Cardona, Bernardus de Perela, Robertus Barberii, Bartholomeus Marini, Arnaldus Fibla, Guillelmus Calaplani, Guillelmus Delna, Petrus Paylaudani, Bernardus Tolzani, Bernardus Pedrer, Michael de Balafia, Bernardus de Truyles, Berengarius de Genoles, Johannes de Montesono et Jacobus Schaleta, homines universitatis castris ville et insule de Euiça, per nos et dictam universitatem constituimus facimus et ordinamus vos, Guillelmum Galli militem, Johannem de Serra, Guillelmum Amati, Arnaldum Pelicer, Petrum Guasch et Bernardum de Fortea, vicinos nostros, syndicos et actores et procuratores nos ad comparendum coram illustrissimo domini Alfonso Dei Gratia rege Aragonum, Majoricarum et Valencie et Comite Barchinone, et ad faciendum dicto domino regi per nos et nostros homagium cum sacramenti, et ad recipiendum dominum regem in nostrum dominum atque vestrum. Dantes vobis liberam et generalem amministrationem super hiis; raturum habiturum et firmum, sub ypotheca et obligatione omnium bonorum nostrorum, quidquid per vos super premissis actum fuerit ac etiam procuratum. Actum est hoc quintodecimo kalendas Januarii anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo quinto.

Sig+num Ferrarii de Monte Palacii... Sig+num Jacobi Schaleta, predictorum, qui omnes hoc firmamus atque laudamus.

Testes huius rei sunt: Petrus de Fontibus, Petrus de Collo, Petrus Guillelmi presbiteris, Petrus Carbonelli, Petrus de Prato, Bartholomeus de Campo ferrarii, Laurenciu de Arnaldeto et Arnaldus Rabacia.

Sig+num Raimundi Rabacie, publici tabellionis Euice, qui auctoritate Guillelmi de Villasclaro publici notarii ejusdem loci pro magistro Johanne, hec scribi fecit et clausit die et anno prefixis."

a molts de llocs de la juraria. Entre el consell obert i el consell restringit es trobaria aquest pas intermedi que estudiem ara, l'assemblea de prohoms, que quedaria fixada com a consell general.

Una hipòtesi impossible de respondre és si era el poder que havia anat acumulant a partir de la dècada dels seixanta, amb l'administració dels diners de la sal, la raó que els consells s'anassin restrin-

gint cada cop més. Al limitat poder judicial de què gaudien els prohoms, ara s'afegiria el poder d'administrar la riquesa de la terra, la sal, sense oblidar que a partir de 1286 els habitants de l'illa tenen el

22. Segons transcripció d'Estanislau Aguiló de 1896, BSAL vol. 9, p. 2.

23. Encapçalament d'Estanislau Aguiló. L'acta d'Eivissa ocupa el lloc trenta-dos, mentre que la primera és la de Ciutat de Mallorca.

24. Bonanat en altres documents.

25. Interrogant del mateix Aguiló.

privilegi de defensar-se a través de les milícies.

Tot això va implicar que cada cop el poder es concentrés més en menys persones, que al seu torn ja eren de les més poderoses de l'illa, i permetria el pas definitiu, pocs anys més tard, de municipi embrionari a municipi ordenat. A més hem de tenir en compte la major comoditat que devia oferir el consell de prohoms com a instrument polític davant de l'obert.

Al cap i a la fi, un privilegi com el de 1299 no fa altra cosa que posar per escrit i reglamentar el que ja és, *de facto*, habitual, a més de crear la juraria. Quins varen ser els passos i el ritme de l'evolució de consell obert a consell de prohoms i la juraria? Ara per ara no ho podem saber... La referència més antiga a qualsevol altre tipus de consell és de 1261, i es parla de prohoms...

La petjada de les persones

Desgraciadament, la identificació dels assistents a les reunions és impossible de fer més que en una mínima part, de manera que és una feina inacabada. La comparació amb la llista de noms que Macabich ofereix per al segle XIII (vol. I, p. 229) dóna pocs fruits, únicament per destacar aquells cognoms que són presents a totes dues llistes tot i que els noms no coincideixen, segurament eren persones emparentades.

A través de l'estudi que Bartolomé Escandell fa dels noms del segle XIII, identifiquem quatre individus que surten a les dues llistes.²⁶ Un d'ells és Guillem de Marsella (*Guillermus de Mansilia*), un dels primers cavallers de l'illa identificats, de la cavalleria de l'Alcúdia. També s'identifica com a castellà d'Eivissa el 1261, i amb altres dignitats que l'apropen al rei Pere el Gran, com a *almirall del fet de la mar* el 1277 i a la conquesta de Menorca el 1287. Als documents de 1285 i 1286 figura com a simple as-

sistent a les reunions, sense posar-se de relleu la seva dignitat militar.

En Ferrer de Montpalau apareix també a tots dos documents, i és identificat per Escandell Bonet com a prohoms en base al document de 1286. També a Berenguer de Peralta i a Guillem Gall els identifica com a prohoms.²⁷ Aquest últim apareix a la comissió escollida el 1285 per jurar fidelitat al nou rei, i s'especifica la seva condició de *militem*, és a dir, cavaller, però no sabem d'on.

Més lluny no podem arribar de moment, ni podem extreure conclusions de tipus demogràfic d'aquestes dues reunions, ja que, en cap moment, abracen tota la societat, sinó només una part. No hi ha ni els esclaus, ni jueus, ni musulmans... i ni tan sols tots els caps de família. L'únic que podem apuntar és que els cent quaranta homes devien ser representatius d'aproximadament set-centes persones de l'illa,²⁸ però de res serveix si no sabem la població total, calculada a través de diverses fonts de forma aproximativa entorn de 2.000 o 3.000 persones.²⁹ Podria ser, en tot cas, una aproximació a la proporció de prohoms sobre el total de la població.

Conclusions

Molts són els interrogants, tot i que almenys sabem que el sistema de representació popular a Eivissa va viure una evolució des del mateix moment de la conquesta fins al 1299. Els consells oberts es degueren celebrar des del primer moment com a mecanisme de canalització de l'opinió de la població, i varen acabar donant forma a unes normes més complexes, oligarquitants i escrites en forma de privilegi el 1299, que donaria lloc a la juraria com a òrgan representatiu de la Universitat. Però abans, i lentament, es produeix una concentració de poder que fa

que la mateixa concepció d'aquest es faci més restringida, deixant clar qui pot participar en els consells i qui no, usant llistes escrites.

Els consells oberts varen anar perdent de manera paulatina el seu valor de permetre un consell igualitari possiblement a mesura que, amb l'administració de la sal, es varen començar a moure quantitats importants de diners, o a organitzar la defensa de l'illa. El grup es va anar tancant i es va anar restringint la participació, ja que cada cop calia una major burocratització i especialització, i mostra d'això en seria el plet entorn dels estanys de la sal del 1289.³⁰

Esper que aquesta petita aportació sobre el segle XIII d'Eivissa serveixi per aclarir un poc aquesta centúria cabdal per a la nostra història, poc coneguda degut a la poca quantitat de documentació amb què comptem. ■

BIBLIOGRAFIA

- Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, VI (any X). Palma, gener de 1895.
- Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, IX (any XVII). Palma, agost de 1901.
- ABULAFIA, D. 1996 *Un emporio mediterráneo. El Reino catalán de Mallorca*. Barcelona: Edicions Omega.
- ESCANDELL BONET, B. 1994 *Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón*, vol. 1. Palma: ed. El Tall.
- FONT I RIUS, J. M. 1945 *Orígenes del régimen municipal de Cataluña; Estudios sobre los drets i institucions locals en la Catalunya Medieval*; edicions UB i *Anuario de Historia del Derecho Español*, vol. XVI.
- MACABICH, I. 1966 *Historia de Ibiza I*. Palma: ed. Daedalus.
- MUNTANER, R. 1977 *Crònica*. Barcelona: ed. Selecta, p. 807.

26. ESCANDELL BONET, B. *op. cit.* p. 360-367.

27. ESCANDELL BONET, B. *op. cit.* p. 367.

28. Això, tot considerant que cada família estava integrada per cinc membres.

29. ESCANDELL BONET, B. *op. cit.* p. 217-221.

30. MACABICH, I. *op. cit.* p. 280.